

Úvod do výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka

Mgr. Linda Doleží, Ph.D.

Ústav českého jazyka, FF MU Brno

Podzim 2016

OSVOJOVÁNÍ JAZYKA

- *„Since the inception of cognitive science, the mystery of language acquisition has served as the central criterion of explanation for a theory of language itself. A linguistic theory must ultimately explain how language acquisition is possible given the level of abstraction that is involved in getting from utterances to grammatical representations; that is, in acquiring the system that underlies form-meaning pairing for any possible sentence of the language (“the grammar”)*“ (Lidz, Gleitman, 2004, 86)

RŮZNÉ

- Osvojování jazyka dítětem = postupné osvojování jazykové kompetence v mysli dítěte (Nebeská, 2002, 300)
- CHILDES (Child Language Data Exchange System) – blíže viz např. MacWhinney (2000), nově je součástí i slovenština, viz Slančová (2008)
- co zahrnuje studium osvojování jazyka?
 - akvizice mateřského jazyka
 - akvizice jazyka u jedinců se specifickými poruchami
 - akvizice více jazyků (L2, 1L2...)
- imitace

KRÁLÍCI

Child: My teacher **holded** the rabbits and we patted them.

(Dítě: Moje učitelka držela králíky a my jsme si je hladili.)

Parent: Did you say your teacher **held** the baby rabbits?

(Rodič: Říkal jsi, že tvoje učitelka držela králíčky?)

Child: Yes.

(Dítě: Ano.)

Parent: What did you say she did?

(Rodič: Co jsi říkal, že dělala?)

Child: She **holded** the baby rabbits and we patted them.

(Dítě: Držela králíčky a my jsme si je hladili.)

Parent: Did you say she **held** them tightly?

(Rodič: Říkal jsi, že je držela pevně?)

Child: No, she **holded** them loosely.

(Dítě: Ne, držela je volně.) (Cazden, 1972)

NIKDO MĚ NEMÁ RÁD

Child: **Nobody don't like** me.

(Dítě: Nikdo mě nemá rád.)

Mother: No, say „**Nobody likes me**“.

(Matka: Ne, řekni: „Nikdo mě nemá rád“.)

Child: **Nobody don't like** me.

(Dítě: Nikdo mě nemá rád.)

(Tato replika se několikrát opakuje.)

Mother: No, listen carefully: say „**Nobody likes me**“.

(Matka: Ne, poslouchej pozorně: řekni „Nikdo mě nemá rád“.)

Child: Oh! **Nobody don't likes** me.

(Dítě: Och! Nikdo mě nemá rád) (McNeill, 1970)

- je jazyk záležitostí vrozenosti? (UG „nativisté“ vs. funkcionalisté)

UČENÍ

funkcionalistické přístupy (Bialystok, 2001, MacWhinney, 1995)

- kognitivní gramatika (R. Langacker, G. Lakoff, R. Van Valin ad.)
- konstrukční gramatika (M. Tomasello, P. Brooks(ová))
- konekcionismus (B. MacWhinney, E. Bates(ová). J. C. Goodman(ová))...

ROZDÍL

- dělení podle Schwarzové (2008)

a) silná kognitivní hypotéza (B. MacWhinney, E. Bates(ová))

b) slabá kognitivní hypotéza (D. I. Slobin)

Piaget (1983, 110 in Schwarzová, 2008, 99): *„Fundamentální rozdíl mezi Chomským a námi spočívá v tom, že my chápeme veškeré osvojené aspekty kognice, včetně jazyka, jako výsledek postupného procesu konstrukce...Odmítáme tedy představu předprogramování v jakémkoli striktním smyslu. Za vrozenou však považujeme obecnou schopnost syntetizovat navazující úrovně postupně dosahované stále komplexnější kognitivní organizací.“*

VROZENOST

úzce nativistické přístupy (speciální nativismus)

- Chomsky vs. Skinner (1957)
- akvizice v této oblasti odráží vývoj toho kterého stádia vývoje generativní gramatiky, blíže k akvizici v těchto stádiích viz Atkinson (1992), blíže ke stádiím samotným viz např. Veselovská (2001), Dočekal (2005)
- UG, LAD, logický problém jazykové akvizice, nedostatečnost stimulu, pozitivní a negativní evidence (Cook, 1988, Cook, Newson, 1996)

- kontinuitní hypotéza - Pinker (1984)

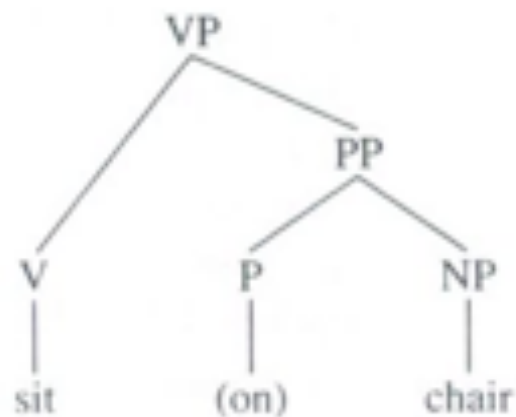
VÝZNAM:

SIT ON CHAIR

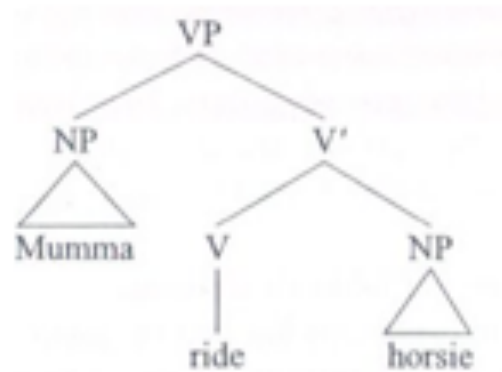
filtr		
(max. kapacita	2	
jednotky)		

STRUKTURA:

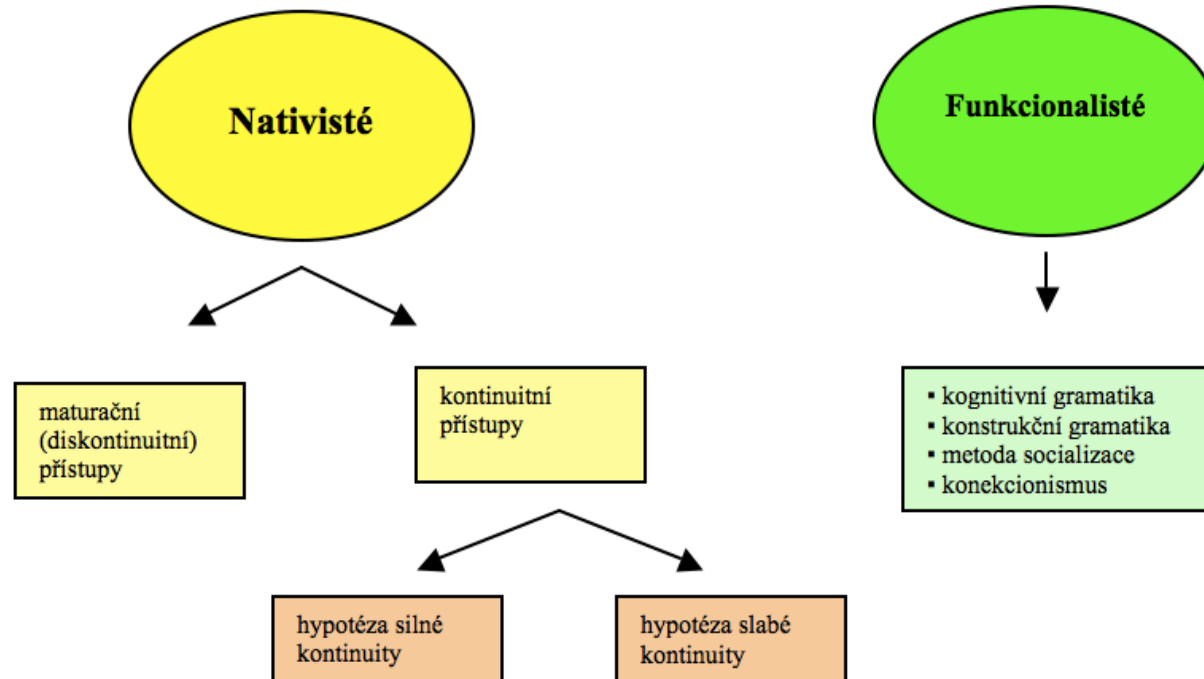

- maturační/diskontinuitní/small clause hypotéza (Radford, 1990, 1995 in (Guasti(ová), 2002, 107)

Mumma ride horsie /Maminka jet na koni/ (Sarah, 2;6)

SCHÉMA

ČEŠTINA JAKO MATEŘSKÝ JAZYK

- Porozumění

- dítě (věk 1, 1, 17) „Kde máš očka?“ – Správně ukáže. Dítě (věk 1, 1, 21) „Jak dělá auto?“ Tů. Dítě (věk 1, 2, 14) „Dej mi políbit ručičku“ – Podá. „A dej mi tu druhou“ – Podá. (Ohnesorg, 1948)

- Produkce

- *auto a haf* (1, 20-21), *auto hů* (1, 1, 0), *auto dědě* (1, 1, 4) /*auto jede*/ (Ohnesorg, 1948), *nišku* (1, 5, 28), *plstičkama* (1, 7, 12), *žibičkova* (1, 9, 3), *kočkovi* (1, 10, 0), *hapalo, hapal* (1, 5, 1), *papaji* (1, 5, 1), *toji to* (1, 5, 1), *papali sme* (1, 5, 1), *koza mé* (1, 5, 21), *do vokna* (1, 7, 31), *lopatka pisečkova* (1, 9, 13), *pocem, d'ipič* (1, 6, 3), *fouknu neboli* (1, 11, 3) (Pačesová, 1968), *ponožky nandat* (1, 11) (Smolík, 2002), *máma melom* (20 měsíců), *tata binkaj, Maja biškem a deda babi lešeli* (21 měsíců) (Karasová, 2007)

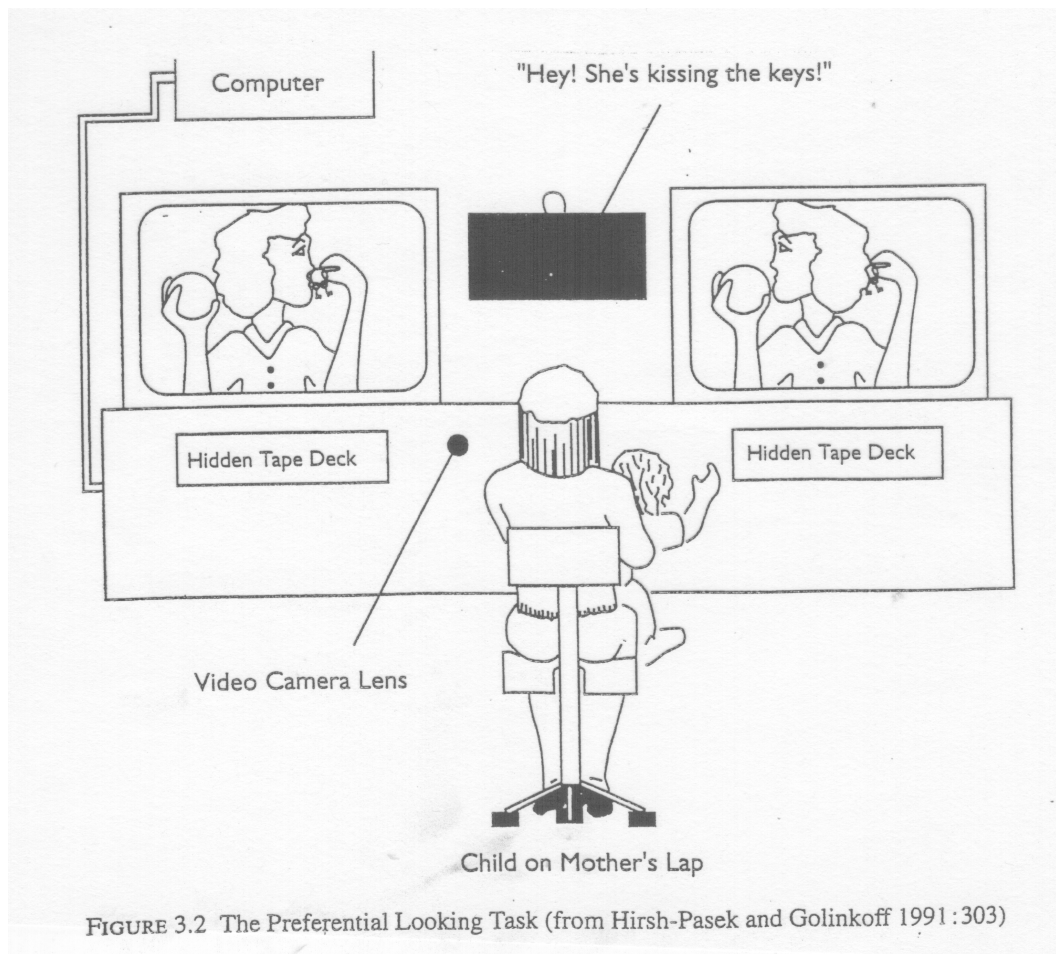

FIGURE 3.2 The Preferential Looking Task (from Hirsh-Pasek and Golinkoff 1991:303)

VNÍMÁNÍ

- vnímání zvuku začíná ve třetím trimestru těhotenství, dítě má možnost vnímat především prozodické vlastnosti řeči
- děti po narození mají kapacitu rozlišovat všechny zvukové kontrasty, které slyší – tuto schopnost ztrácí u souhlásek postupně s věkem (od 8. – 12. měsíce se tato schopnost ztrácí) – zaměřují se pouze na cílový jazyk, tzn. jazyk, který slyší ve svém okolí, schopnost rozlišovat samohlásky se ztrácí již okolo 6. měsíce

Rozdělení dominance

← kognitivní dominance
← otevřená třída

lingvistická dominance →
zavřená třída →

vlastní jména	konkrétní substantiva	jména označující příbuzenské a jiné vztahy	slovesa	prostorové předložky	determinátory spojky
<i>Ida</i>	<i>pes, lžice</i>	<i>matka, strýc</i>	<i>bruslit</i>	<i>na, přes</i>	<i>a</i>

LEXIKUM

fáze vývoje slovní zásoby (Monatová, 1963)

1 rok-18 měsíců – cca 2-15 slov (aktivní užívání)

20-24 prudký nárůst slovní zásoby (vocabulary spurt)

2-3 roky – 200-500 a více slov

4 roky – 1500-2000 slov

(podobně Ohnesorg, 1991; Pinker, 1999)

SYNTAX

Jednoslovné stádium vývoje

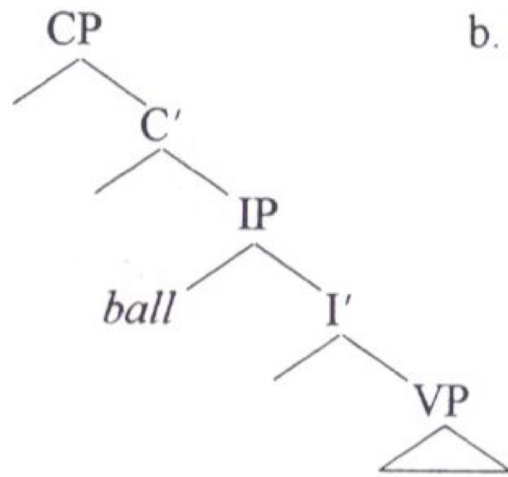
- otázka: Proč vlastně děti začínají mluvit tak, jak začínají?
- toto stádium je idealizací, ne u všech dětí se objevuje (Powers(ová), 1997, 33)

Problém příliš mnoha stromů (The Problem of Too Many Trees)

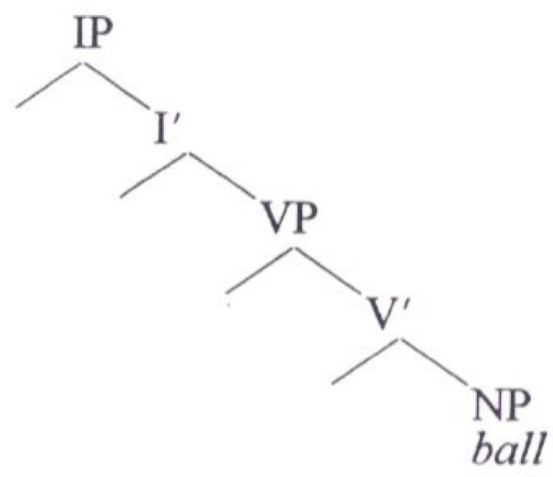
- slovo *ball* (míč) může být součástí několika stromů, nejasná syntaktická? kategorie, viz níže

a.

b.

DRUHÝ/CIZÍ JAZYK

Jazykový instinkt?

Hypotéza kritického období?

Je proces osvojování L2 stejný jako L1? – U L1 akvizice jsou jedinci na jiném stupni mentálního a sociálního vývoje, otázkou tedy je, zda je vůbec tyto dva procesy možné srovnávat, lepší by, podle Cooka, bylo položit si otázku, zda mají i dospělí přístup k UG (Cook, 2003, 493)

Schwartz (1998) – L2 akvizice a) závisí na jazykovém instinktu, i přes rozdílnosti a přechodná stádia (intermediate stages) (tzn. je vedeno UG, podobně jako u L1) a konečný stav, a b) klíčový faktor - počáteční stádium L2

- autorka prezentuje závěry klíčových studií této oblasti

- Haznedar (1995, 1997) – turecký chlapec ve věku 4 let, osvojuje si angličtinu, ve Velké Británii od věku 3,11, s angličtinou v pravidelném kontaktu od věku 4,1 cca 2,5 hod denně pětkrát týdně ve školce, data ve studii nasbívána od věku 4,3 let (pozn.: turečtina OV jazyk x angličtina VO jazyk)

počáteční stádia vývoje – angličtina přebírá slovosled turečtiny, např.

Výzkumník: *Shall we play with your toys?* /Budeme si hrát s tvými hračkami?/

Dítě: *Yes, toys play.* /Ano, hračky hrát!.

- jedná se tedy o transfer z turečtiny, podle Schwartz důkaz pro L2 jazykový instinkt, poté si dítě přenastaví parametry (parameter resetting) na základě cílového jazyka (target language), tedy angličtiny, na transfer autorka poukazuje jak u dospělých, tak u náctiletých a dětí

White (1990, 1991, 1992): francouzsky mluvící Kanad'ané ve věku 11–12 let, s angličtinou se setkávají ve škole – výzkum zaměřen na adverbia frekvence (např. *often/často*) a způsobu (např. *quickly/rychle*) v angličtině

- zajímavý transfer, francouzština – SVAdvO x angličtina SAdvVO, náctiletí produkují v angličtině slovosled SVAdvO, např. **Marie takes often the metro.*

- teorie silného(úplného) vs. slabého transferu

BILINGVISMUS

- Kolektivní/individuální
 - Simultánní/sekvenční
 - Vyvážený/s dominancí jednoho z jazyků
 - Přirozený/umělý
-
- ZÁVISLOST VS. AUTONOMIE

